

Listopad 2023

BLBÁ NÁLADA STÁLE DUSÍ ČR

Martin Zeman

Shrnutí

Strach a nedůvěra. To jsou slova, která nejvíce charakterizovala ekonomickou náladu českých domácností a firem v posledních měsících. Mění se v závěru roku nálada ve společnosti? Vnímají spotřebitelé a podnikatelé budoucnost optimističtěji, než tomu bylo před rokem?

Hlavní body

- Špatná nálada stále dusí českou ekonomiku.
- Inflační očekávání mohou navíc ještě zhoršit statistické faktory ohledně měření inflace v závěru roku 2023, lednové zvýšení cen a vliv zvýšení daní v úvodu roku 2024.
- Nastartovat hospodářský růst je možné pouze s postupným zlepšováním ekonomického sentimentu.

Blbá nálada stále dusí ČR

Pověstná blbá nálada je termín, který se v České republice používá od 90. let minulého století. Toto slovní spojení víc než přesně charakterizuje nejen současnou situaci v Česku, ale i dlouhodobou náchylnost hospodářství k pesimistickému sentimentu. Domácnosti a firmy se obávají budoucnosti, mezi obyvateli i podnikateli je cítit skepse, je tu zřejmá výrazná opatrnost. Se značnými obavami sledujeme ekonomický vývoj, hodnotíme svou finanční situaci negativně, zaměstnanci se obávají možných propouštění, podnikatelé zase snižování tempa výrobních činností a všichni mají strach z dalšího růstu cen a neustálého zvyšování výdajů. Tato až vystrašenost je patrná nejen v médiích, skepsi potvrzují i tvrdá čísla Českého statistického úřadu (2023). Celková nálada v české společnosti se v září 2023 meziměsíčně snížila o 4,2 bodu na hodnotu 89,2, a to za současného poklesu důvěry podnikatelů (pokles o 4,5 bodu na hodnotu 89,4) i důvěry spotřebitelů (o 2,7 bodu na hodnotu 88,3) (ČSÚ, 2023). Přitom druhá polovina roku 2023 měla být obdobím postupného oživení ekonomiky po několika kvartálech stagnace. V závěru roku jsme se měli konečně dočkat postupného hospodářského růstu spojeného s růstem spotřeby a lepšími společenskými náladami. Reálný ekonomický vývoj však těmto očekáváním neodpovídá. Domácnosti si stále kvůli přetrvávající nejistotě hromadí úspory a pokles v maloobchodních tržbách trvá již 16 měsíců v řadě (meziměsíční snížení v srpnu 2023 o 0,8 %). (ČSÚ, 2023)

Může za všechno inflace?

Nálada ve společnosti a primárně u domácností v posledním období výrazně koreluje zcela nepřekvapivě s vývojem inflace (viz následující graf). Ta v září klesla na 6,9 %, což bylo o 1,6 procentního bodu méně než v srpnu. Podle aktuální prognózy České národní banky by mělo tempo růstu cen v následujícím roce zpomalovat. Celoroční inflace má v roce 2024 klesnout na 2,1 %, a dokonce guvernér Aleš Michl tvrdí, že se můžeme dočkat dosažení 2% inflačního cíle již v prvním pololetí roku 2024 (ČNB, 2023).

Přestože se nálada oproti minulému roku zlepšila, stále se drží pod svým dlouhodobým průměrem, a navíc posledních pár měsíců nejenom stagnuje, ale dokonce klesá. Společnost si totiž očividně během posledních dvou let zvykla na dramaticky rostoucí ceny. Aktuální inflační očekávání jsou nadprůměrně vysoká, navíc podpořená trojicí významných faktorů.

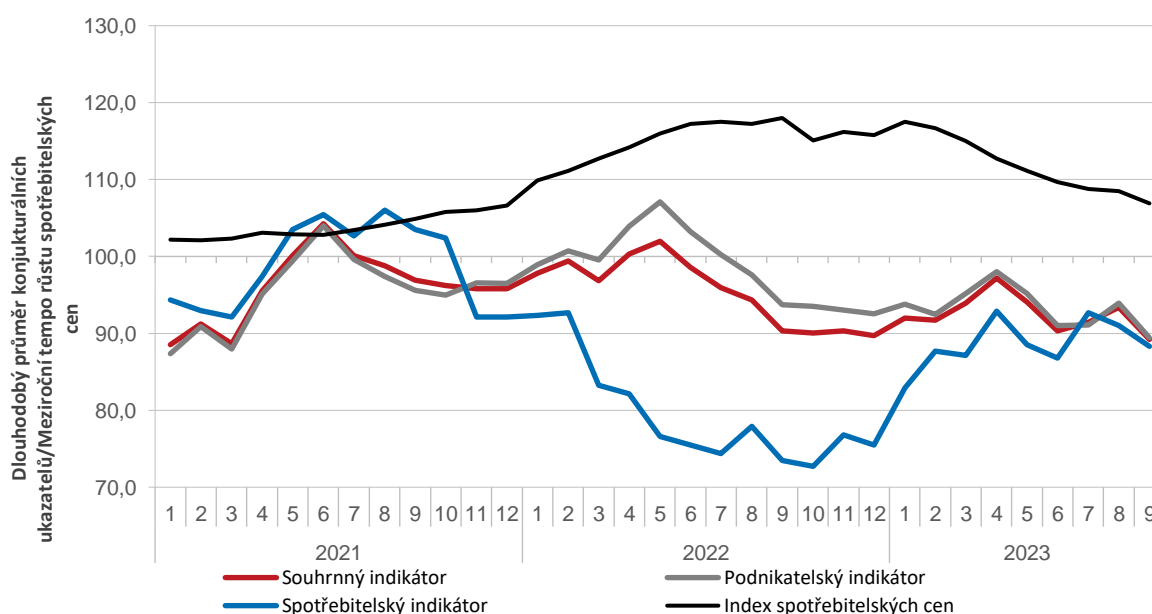
Za prvé je již nyní zřejmé, že říjnová inflace se oproti zářijové výrazně zvýší, a to pravděpodobně o více než jeden procentní bod, tedy nad 8 %. Důvodem je poměrně paradoxní statistický efekt vyplývající z úsporného tarifu z října loňského roku. V důsledku toho došlo k největšímu meziročnímu poklesu inflace v historii ČR (o téměř 3 procentní body) (eurostat, 2023). Tento technickoadministrativní faktor

byl koncem minulého roku vyčerpán a mezi prosincem 2022 a lednem 2023 došlo k dramatickému nárůstu inflace (eurostat, 2023). A vzhledem k tomu, že letošní zářijová čísla ještě tento pokles zahrnují a říjnová již ne, dojde v následujícím měsíci k nárůstu inflace, a to i v případě, že by jinak cenová hladina nerostla. Samotné navýšení v důsledku tohoto statistického faktoru spojeného s úsporným tarifem bude vyčerpáno na konci roku 2023.

Druhým faktorem, s nímž je třeba počítat, je standardní lednové navýšení cen. Ty totiž začátkem roku tradičně stoupají, protože celá podnikatelská sféra obvykle mění své ceníky a reaguje na novou cenovou úroveň z předchozího roku. Jde o standardní fenomén, který se opakuje každoročně, ale v době vysokých inflačních očekávání může jeho vliv na náladu být významnější. Navíc se začátkem následujícího roku projeví vlivy navýšení daní (spotřební daně, efekt změny DPH na cenovou hladinu je mimořádně nejistý) a současně dojde k růstu cen energií v důsledku přesunutí dotací pro obnovitelné zdroje a distribuci energie na občany a firmy (celkově zvýšení cen energií dosahuje 52 mld. Kč). Novým rizikovým faktorem pro budoucí rok je také vývoj situace na Blízkém východě, širší konflikt totiž může výrazně ovlivnit cenu pohonných hmot.

Tyto tři významné faktory mohou eskalovat budoucí očekávání ohledně míry inflace, ohrožovat Michlovy predikce a zdražování může být nakonec vyšší v důsledku zakořeněných inflačních očekávání. Je pravděpodobné, že i přes přísnou měnovou politiku ČNB se efekt zvýšených inflačních očekávání projeví a dočkáme se o 1 až 1,5 procentního bodu vyšší inflace než v roce 2023. To by ve svém důsledku udržovalo pesimistickou náladu na trzích a ve společnosti.

Graf č. 1: Ukazatele nálady ve společnosti v komparaci s indexem spotřebitelských cen

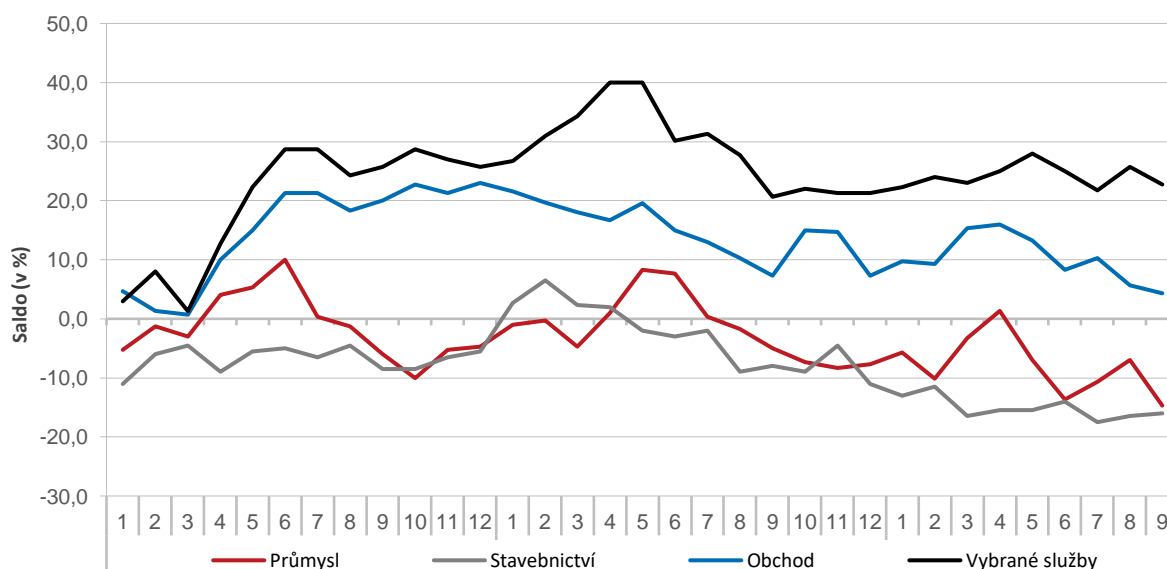
Zdroj: ČSÚ, 2023a

Ostatně data o korelaci nálady ve společnosti a míry inflace tuto hypotézu potvrzují – důvěra v ekonomiku je na nižší úrovni než v době pandemie COVID-19. I když podle údajů ČSÚ (2023a) již nejsme na historických minimech, příčiny obecné dlouhodobé nedůvěry domácností zůstávají stejné. Lidé nejenže odkládají nákupy statků dlouhodobé spotřeby (například investice do bydlení), ale pokles je patrný taky u potravin (meziročně o 3,2 %), výrobků pro domácnost (meziročně o 9,3 %), oděvů a obuvi (meziročně o 8,4 %), u počítačových a komunikačních zařízeních (o 7,7 %) či například u výrobků určených pro sport a rekreaci (o 1,3 %) (ČSÚ, 2023).

Dlouhodobě podprůměrný je sentiment také mezi průmyslovými výrobci. To je způsobeno nepříznivou situací v automobilovém průmyslu. Podnikatelský sektor totiž stále očekává podstatný pokles růstu výrobní činnosti, a to kvůli výpadkům v dodavatelských řetězcích, kdy zpřetrhané globální dodavatelské vztahy z období pandemie zabrzdily výrobu a současně i dálkovou přepravu, která je aktuálně násobně dražší, navíc eskalovaná geopolitickými a ekonomickými spory. Obavy působí také nové emisní normy, které by zvýšily nejen ceny automobilů, ale také snížily konkurenceschopnost evropských značek. To je samozřejmě výzva pro Českou republiku jako jednoho z hlavních producentů v automobilovém průmyslu. Dalším rizikovým faktorem je situace hlavního ekonomického partnera Česka, tedy Německa. Dlouhodobě podprůměrné hodnoty na trzích neposkytují pozitivní vyhlídky na výrazný růst spotřeby ani v následujících měsících.

Při podrobnějším pohledu na jednotlivé sektory panuje nejpesimističtější nálada ve stavebnictví a průmyslové výrobě. To je ovlivněno kromě jiného trvalým nedostatkem pracovní síly. Náladu ve stavebnictví ovlivňují i aktuální čísla, kdy stavební úřady vydaly meziročně o 8,4 % méně stavebních povolení a meziročně bylo postaveno o 23,1 % méně bytů (ČSÚ, 2023b). Naopak pozitivní sentiment je patrný v sektoru obchodu a služeb. K pozitivní náladě ve službách přispívá například i údaj o cestovním ruchu, kde počet přenocování meziročně vzrostl o 14,5 % a počet přenocování občanů ČR dokonce přesáhl úroveň před pandemií (ČSÚ, 2023c).

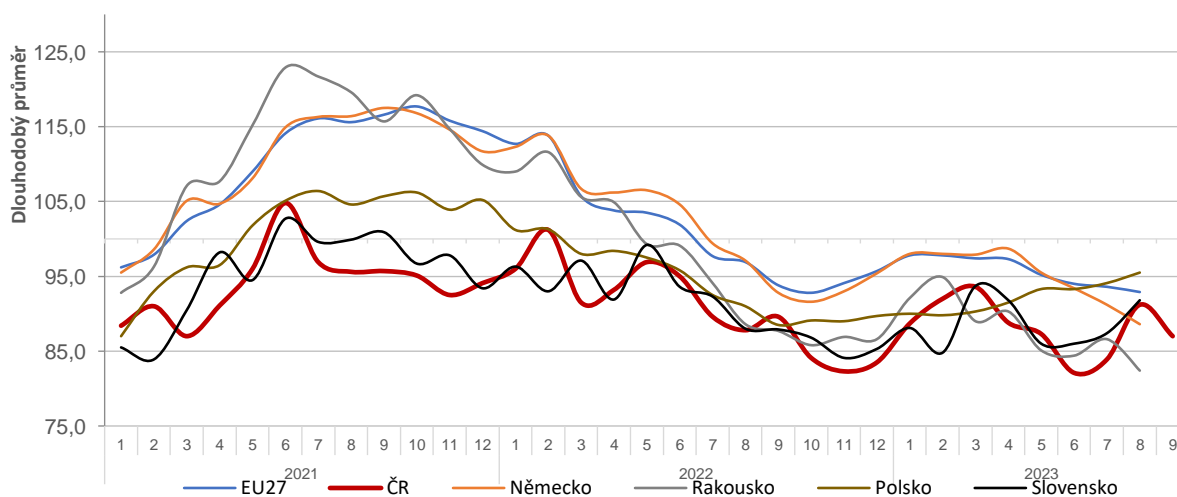
Graf č. 2: Ukazatele nálady v jednotlivých sektorech ekonomiky

Zdroj: ČSÚ, 2023a

I z komparace blízkých a relevantních ekonomik vychází, že nálada je v České republice pesimističtější než v okolních zemích. Dokonce při srovnání s Německem je tento rozdíl až úroňový.

Graf č. 3: Mezinárodní komparace ekonomického sentimentu

Zdroj: ČSÚ, 2023a

Negativní sentiment je spojen i s diskusemi ohledně stavu veřejných financí, které vyvolaly ve společnosti představu jejich rozvratu. Samozřejmě trajektorie postpandemického nastavení rozpočtové politiky není ideální, ale veřejné finance jsou stále v solidním stavu a výška zadlužení je v realitě rozvinutých zemí přiměřená – ČR je devátá nejméně zadlužená země EU a tou pravděpodobně

i v následující době zůstane. Tento popis vychází z hodnocení mezinárodní ratingové agentury Standard & Poor's jako nezávislé hodnotící instituce (Standard & Poor's, 2023).

Problémem do budoucna ve vývoji sentimentu je také paradoxně míra nezaměstnanosti, která je v Česku dlouhodobě nejnižší ze všech zemí EU (Eurostat, 2023). Tato veskrze pozitivní hodnota totiž na druhou stranu nepřináší do budoucna možnost pozitivního impulsu v podobě růstu zaměstnanosti. Tento kanál zlepšování nálad ve společnosti je dnes vyčerpán. Do budoucna je sice možné očekávat na trhu práce navyšování reálných mezd, které zcela jistě můžou pozitivně ovlivnit náladu domácností, zcela opačným směrem to ale zapůsobí v podnikatelském sektoru.

Kam tedy dál?

Pokud jde o budoucí vývoj nálad v České republice, zůstávají psychologické momenty a faktory klíčové. Negativní očekávání ohledně budoucího vývoje jsou zřejmá, a i když nedosahují tak podprůměrných hodnot jako v závěru minulého roku, i tak zůstávají v posledních měsících neměnná. Finiš bývá vždycky nejkomplicovanější. V tom je pravděpodobně zakopaný i jeden z nejvýznamnějších problémů vládního balíku, který selhává v nastartování pozitivních nálad ve společnosti.

Je pravděpodobné, že vládní balíček, bez ohledu na jeho vliv na fiskální politiku, nepomůže náladě spotřebitelů ani podnikatelů. Vláda Petra Fialy selhala především v tvorbě prostředí pro investice, inovativního potenciálu vysokoškolského prostředí a rozvoje ekonomiky. Nastartovat hospodářský růst bude možné pouze s postupným zlepšováním ekonomického sentimentu. To bude klíčovým hospodářským a politickým úkolem Petra Fialy v následujících dvou letech.

Zdroje

- ČSÚ, 2023a. Konjunkturální průzkumy—Září 2023.
<https://www.czso.cz/csu/czso/cri/konjunkturalni-pruzkumy-zari-2023>
- ČSÚ, 2023b. *Stavebnictví—Srpen 2023*. Stavebnictví - srpen 2023.
<https://www.czso.cz/csu/czso/cri/stavebnictvi-srpen-2023>
- ČSÚ, 2023c. *Cestovní ruch—2. Čtvrtletí 2023 | ČSÚ*.
<https://www.czso.cz/csu/czso/cri/cestovni-ruch-2-ctvrtleti-2023>
- ČSÚ, 2023. Konjunkturální průzkum.
<https://www.czso.cz/csu/czso/cri/konjunkturalni-pruzkumy-rijen-2023>
- Standard & Poor's, 2023. *Sta.S&P Global Ratings*.
<https://disclosure.spglobal.com/ratings/>
- ČNB, 2023. Aleš Michl, Česká národní banka.
<https://www.cnb.cz/cs/verejnost/servis-pro-media/autorske-clanky-rozhovory-s-predstaviteli-cnb/Ales-Michl-Necekejte-ze-v-pristich-mesicich-snizime-sazby.-Menova-politika-bude-prisna-do-doby-nez-inflace-setrva-kolem-2-/>
- Eurostat, 2023. Euro indicators
<https://ec.europa.eu/eurostat/news/euro-indicators>

Autor

MARTIN ZEMAN

Analytik

Martin Zeman vystudoval Národohospodářskou fakultu a Fakultu podnikohospodářskou na Vysoké škole ekonomické v Praze. Na VŠE také obhájil svou dizertační práci. Odborně se zabývá hospodářskou politikou, fiskální politikou a veřejnými financemi. Je autorem několika odborných článků, vystupuje na mezinárodních konferencích a publikuje komentáře v médiích. Několik let působil jako poradce ministryně a také v dalších institucích zabývajících se veřejnými financemi.

Vydavatel

INSTITUT PRO POLITIKU A SPOLEČNOST

Posláním Institutu je zkvalitňování českého politického a veřejného prostředí prostřednictvím profesionální a otevřené diskuse a vytvoření živé platformy, která pojmenovává zásadní problémy, vypracovává jejich analýzy a nabízí recepty pro jejich řešení formou spolupráce expertů a politiků, mezinárodních konferencí, seminářů, veřejných diskuzí, politických a společenských analýz dostupných celé české společnosti. Jsme přesvědčeni, že otevřená odborná diskuse a poznání podstaty a příčin jednotlivých problémů jsou nutným předpokladem jakéhokoli úspěšného řešení problémů současné společnosti.

Martinská 2, 110 00 Praha 1

+420 602 502 674

www.politikaspolecnost.cz

office@politikaspolecnost.cz